

Językowy obraz miłości we frazeologii języka francuskiego i języka polskiego

Das sprachliche Bild der Liebe im französischen und polnischen Sprachgebrauch

Der Artikel stellt phraseologische Verbindungen im heutigen Polnisch und Französisch vor. Das Material umfasst umgangssprachliche Phraseologismen und fest in der Sprache verankerte Phraseologismen. Die Analyse erweitert die sowohl von polnischen als auch von romanischen Schriftstellern durchgeführten Untersuchungen zum kulturellen Bild der Liebe um umgangssprachliches phraseologisches Material und ein vergleichendes Element, das es ermöglicht, gemeinsame Tendenzen in der Vervielfältigung der phraseologischen Ressourcen beider Sprachen aufzuzeigen. Die Originalität des Textes ergibt sich vor allem aus der Beschreibung von Phraseologismen, die in beiden Sprachen noch nicht beschrieben wurden – umgangssprachlich, aus dem Englischen entlehnt, vulgär, beleidigend. Das Forschungsziel des Artikels ist es, das kulturelle Bild der Liebe in beiden Sprachen zu rekonstruieren und gemeinsame Entwicklungstendenzen, Ähnlichkeiten und Unterschiede innerhalb beider Ressourcen aufzuzeigen. Das Ziel ist erreicht, die Forschung kann fortgesetzt und erweitert werden durch die Analyse von phraseologischen Verbindungen, die phraseologischen Innovationen unterworfen sind. Um das kulturelle Bild der Liebe zu rekonstruieren, habe ich eine semantische und lexikalische Analyse der Lexeme vorgenommen, die in vielen phraseologischen Verbindungen im Zusammenhang mit der Liebe vorkommen (z. B. Herz), sowie der Phraseologismen selbst. Die Ergebnisse der Untersuchung zeigen eine gemeinsame Tendenz in der Art und Weise, wie die phraseologische Ressource in beiden Sprachen vervielfältigt wird – Entlehnungen aus dem Englischen, die teilweise mit der Orthografie der Regeln der Zielsprache übereinstimmen können. Beiden Sprachen gemeinsam ist die Verwendung der Herz- und Augensymbolik in vielen phraseologischen Verbindungen. Im Französischen gibt es mehr phraseologische Verbindungen mit Tiernamen als im Polnischen. Es lassen sich mehrere Phraseologismen unterscheiden, die in beiden Sprachen ihre genaue Entsprechung haben.

Schlüsselwörter: umgangssprachliche Phraseologie, Sprachliches Weltbild, semantische Analyse, vergleichende Analyse

The Linguistic Image of Love in French and Polish Phraseology

The article presents phraseological compounds in contemporary Polish and French. The material includes colloquial phraseologisms and phraseologisms established in the language. The analysis extends the research – conducted by both Polish and Romance experts – on the cultural image of love by adding colloquial phraseological material and a comparative element, which made it possible to show common tendencies in the multiplication of the phraseological resources of both languages. The originality of the text results primarily from the description of phraseologisms not yet described in both languages – colloquial, borrowed from English, vulgar, offensive. The research goal of the article is to reconstruct the cultural image of love in both languages and to indicate common developmental tendencies, similarities and differences within both resources. The goal has been achieved, the research can be continued and extended by the analysis of phraseological compounds subjected to phraseological innovations. In order to reconstruct the cultural image of love I made a semantic and lexical analysis of lexemes that appear in many phraseological compounds related

to love (e.g. heart) and the phraseologisms themselves. The results of the research indicate a common tendency in the way the phraseological resource is multiplied in both languages – borrowings from English, which can partly match the orthography of the target language's rules. Common to both languages is the use of heart and eye symbolism in many phraseological compounds. French has more phraseological compounds containing animal names than Polish. Several phraseologisms can be distinguished, which have their exact equivalents in both languages.

Keywords: colloquial phraseology, linguistic image of the world, semantic analysis, comparative analysis

Author: Magdalena Piasecka-Chmielnik, Adam-Mickiewicz-University, ul. Fredry 10, 61-701 Poznań, Poland, e-mail: magdalena.piasecka@amu.edu.pl

Received: 14.12.2022

Accepted: 17.2.2023

Artykuł dotyczy związków frazeologicznych we współczesnej polszczyźnie i francuszczyźnie. Analizie poddałam zarówno frazeologizmy o ustalonej formie i odnotowywane w słownikach, jak i związki frazeologiczne potoczne, pomijane w większości w słownikach normatywnych. Przedstawiony zasób frazeologiczny pozwoli mi na częściowe zrekonstruowanie językowego obrazu miłości w obu językach oraz ich porównanie – wskazanie różnic, podobieństw oraz wspólnych tendencji w sposobie pomnażania zasobów. Ze względu na ograniczenia objętościowe tekstu, analizie nie zostaną poddane związki frazeologiczne utrwalone w języku, ale poddane modyfikacjom. Innowacje frazeologiczne we frazeologizmach współtworzących kulturowy obraz miłości pozostawiam zatem jako temat na oddzielny artykuł. W artykule używam terminów **frazeologizm** oraz **związek frazeologiczny** jako synonimów.

1. Metodologia i materiał

Związek frazeologiczny rozumiem zgodnie z tradycyjnym ujęciem Skorupki (1985: 10) jako „takie połączenie wyrazów, w którym całość związku jest całkowicie lub częściowo zleksykalizowana. Zwykle taka całość ma odmienne znaczenie, inne niż składniki związku”. Norma frazeologiczna – rozumiana przeze mnie zgodnie z ustaleniami Bąby (1989: 7), jako „zbiór zaaprobowanych przez rodzimą społeczność frazeologizmów oraz reguł określających sposób realizacji ich tożsamości w tekstach” – jest zasobem wciąż pomnażanym, dlatego obok frazeologizmów o ustalonej strukturze istotnym elementem tego zbioru są frazeologizmy poddawane wszelakim innowacjom. W obrębie normy frazeologicznej pojawiają się także nowe jednostki frazeologiczne, będące często zapożyczeniami z innych języków oraz socjolektów danego języka – języka potocznego, młodzieżowego.

Przebrałam jedynie materiał frazeologiczny, w którym ujawnił się kulturowy obraz miłości. Analizowane przeze mnie przykłady polskojęzyczne (także te zapożyczone z języka młodzieżowego i potocznego) pochodzą z internetowego „Wielkiego

słownika języka polskiego PAN” (wsjp.pl) oraz „Miejskiego słownika slangu” (miejski.pl), który to traktuję jako słownik nie tylko slangowy lub jako słownik internautów, ale jako słownik języka potocznego. Leksemy zawarte w „Miejskim słowniku slangu” znajdują swoje odzwierciedlenie zarówno w odmianie mówionej języka mówionego oraz w odmianie pisanej języka mówionego, stosowanej przez internautów w memach, na forach, blogach, portalach społecznościowych, także w komentarzach zamieszczanych pod różnorakimi treściami. Obszary te pozostawiam do dalszych, głębszych badań.

Przykłady francuskojęzyczne pochodzą z słownika internetowego „Linternaute” (linternaute.fr) oraz z internetowego wydania słownika „Larousse”. „Linternaute” to słownik opracowywany częściowo przez internautów (podczas gdy „Miejski słownik slangu” jest całkowicie tworzony przez użytkowników Internetu), częściowo przez redaktorów portalu linternaute.fr. Jest to portal należący do grupy medialnej „Le Figaro”, wydającej dziennik o tym samym tytule. Przywołane źródło zawiera najwięcej wyrażen potocznych, które nie są odnotowywane w internetowych oraz tradycyjnych wydaniach innych słowników normatywnych języka francuskiego. Internetowa odsłona dziennika „Le Figaro” również stanowi bazę materiałową.

Taki dobór źródeł wynika z stosunkowo niewielkiego zainteresowania badaczy francuskojęzycznych frazeologią, co przekłada się na znacznie mniejszą liczbę dzieł leksykograficznych poświęconych tej gałęzi językoznawstwa. Stan leksykografii frazeologicznej francuskiej w ujęciu porównawczym opisał Zaręba (2004).

Korzystanie z przykładów pochodzących z języka potocznego podczas rekonstrukcji kulturowego obrazu miłości wydaje się niezwykle ważne ze względu na obserwacje poczynione przez Urbaniak (2011: 185), która udowadnia, że „frazelogizmy zaczęły stanowić dużą część zasobu leksykalnego, doskonale przekazując treść oraz uczucia i emocje nadawcy. Ich budowa sprzyja niekonwencjonalnym połączeniom, ułatwia i ubarwia nasz kod językowy. Duża ekspansja potocznych oraz wszechobecna komunikacja w języku potocznym wprowadza grupę frazeologizmów, które lepiej obrazują rzeczywistość niż wyrazy”. Niemożliwym jest zatem zrekonstruowanie kulturowego obrazu emocji, wyłączając z analizy przykład potoczne.

Analizie poddam zarówno związki frazeologiczne zawierające leksem *miłość* oraz jego derywaty (w części poświęconej kulturowemu obrazowi miłości w polszczyźnie), jak i takie frazeologizmy, które nie zawierają owego leksemu, jednak ich metaforyczne znaczenie odnosi się do miłości lub jest z nią silnie związane np. *ktoś robi maślane oczy do kogoś*. Analogicznie będę postępować z przykładami francuskojęzycznymi. Interesować mnie zatem będą frazeologizmy z leksemem *amour* i jego derywatami oraz – ponownie – związki frazeologiczne, których znacznie odnosi do miłości np. *faire les yeux doux* (dosł. ‘robić miękkie/słodkie/łagodne oczy’).

Celem badawczym mojego tekstu jest przedstawienie części kulturowego obrazu miłości w języku polskim i w języku francuskim zrekonstruowanego na podstawie materiału frazeologicznego. Celem dodatkowym jest wskazanie podobieństw i różnic

w kulturowym obrazie miłości w obu językach. Moja hipoteza badawcza to: kulturowy obraz miłości w języku polskim i w języku francuskim jest zbliżony, choć zawiera pewnie różnice, wynikające z odwoływania się do innych konotacji i skojarzeń.

Językowy obraz świata rozumiem zgodnie z definicją zaproponowaną przez Bartmińskiego (1999: 103) jako „zawartą w języku interpretację rzeczywistości, którą można ująć w postaci zespołu sądów o świecie. Mogą to być sądy bądź to utrwalone w samym języku, w jego formach gramatycznych, słownictwie, kliszowanych tekstach (np. przysłów), bądź to przez formy i teksty języka implikowane”. Terminy językowy obraz świata oraz kulturowy obraz świata traktuję jako synonimy.

Na potrzeby moich badań przyjmuję jak najszersze rozumienie pojęcia *miłość* – zarówno jako miłość duchową, emocjonalną, jak i miłość fizyczną, seksualną. Tak szerokie rozumienie miłości pozwoli mi na przeanalizowanie większej, bardziej różnorodnej grupy przykładów (będących niekiedy seksualizmami), a tym samym lepsze zobrazowanie mechanizmów pomnażających omawiany zasób. Wiele z analizowanych przeze mnie przykładów potocznych – zależnie od kontekstu – może odnosić się zarówno do miłości emocjonalnej, jak i do miłości fizycznej. Ponadto, tak szerokie pojmowanie usankcjonuje analizowanie materiału dotychczas pomijanego w badaniach frazeologicznych – frazeologii potocznej, będącej seksualizmami i odbieranymi jako wulgarne.

Świadomie pomijam miłość rodzicielską, miłość do ojczyzny, miłość do Boga oraz inne, często wyróżniane w badaniach typy miłości (zob. Jakubowicz 2015: 45–52). Wynika to z braku przykładów związków frazeologicznych odnoszących się tylko do wymienionych typów. Zebrany przeze mnie materiał wyróżnia miłość erotyczną, miłość romantyczną oraz miłość jako nadrzędne uczucie, bez precyzowania, określania typu.

Bardzo szerokie rozumienie miłości jest również następstwem obserwacji poczynionej przez Lewisona (1999: V), który w przedmowie do swojego „Słownika seksualizmów polskich” definiuje seksualizm jako „wyraz lub frazeologizm określający treści dotyczące sfery seksualnej, charakterystyczny dla słownictwa odnoszącego się do spraw seksu (płci, płciowości). [...] Tak rozumiane seksualizmy występują w słownictwie od początku jego rozwoju”. Lewinson podkreśla również, że miłość fizyczna i erotyczna sfera życia człowieka nie była notowana w słownikach, a tak pojmowane seksualizmy nie znajdują szerokiej reprezentacji w słownikach języka polskiego. „Do lat siedemdziesiątych publikacje na ten temat były sporadyczne, a słowniki dokonywały bardzo starannej selekcji tych działów słownictwa” (Lewinson 1999: VI). Włączenie seksualizmów do analizowanego materiału frazeologicznego pozwoli zatem na rozszerzenie i pogłębienie refleksji nad kulturowym obrazem miłości.

Tak jak w słownikarstwie normatywnym dotyczącym polszczyzny, tak i w dziełach leksykograficznych poświęconych francuszczyźnie pomijano frazeologię potoczną, seksualizmy oraz jednostki języka uważane za wulgarne, dlatego współczesne internetowe słowniki tworzone przez internautów, zawierające szereg ciekawych przykładów, stały się podstawowym źródłem materiału.

Utarte połączenia wyrazowe takie jak *uprawiać miłość*, *robić miłość*, *sztuka miłości* oraz *zebrało się komuś na miłość* w języku polskim oraz *faire l'amour* w języku francuskim oznaczające współżycie seksualne dowodzą, że nie sposób zrekonstruować kulturowy obraz miłości w obu językach skupiając się jedynie na miłości emocjonalnej, duchowej. Wyrażenie *amour vénal* (dosł. 'sprzedajna miłość') oznaczające szybki, odpłatny stosunek seksualny także jest dobrą egzemplifikacją złożoności kulturowego obrazu miłości.

2. Językowy obraz miłości w języku francuskim

2.1. Związki frazeologiczne z nazwami części ciała

Można wyróżnić grupę francuskojęzycznych frazeologizmów zawierających nazwy części ciała – *avoir quelqu'un dans la peau*¹ (dosł. 'mieć kogoś pod skórą'), które oznacza 'być w kimś bardzo zakochanym' oraz *appel du pied*² (dosł. 'wołanie stopy'), czyli 'dyskretnie, aluzyjne zaproszenie'. Pierwszy przytoczony frazeologizm jednoznacznie przywołuje skórę, a więc narząd związany z dotykiem. Zatem, pomimo znaczenia odnoszącego się do miłości emocjonalnej lub romantycznej, związek ten niejako odwołuje do miłości cielesnej, fizycznej, związanej ze zmysłami. Frazeologizm *avoir quelqu'un dans la peau* stał się przyczynkiem do stworzenia postów na blogach³ i portalach internetowych, których treść jednoznacznie podkreśla seksualne konotacje zawarte w tym związku.

Drugi przykład konotuje obraz – utrwalony w popkulturze, szczególnie kinematografii – dyskretnego dotykania pod stołem stopą nóg drugiej osoby wzbudzającej pożądanie lub romantyczne zainteresowanie. Frazeologizm ten bywa jednak używany także w innych kontekstach, niezwiązanych z randkowaniem, miłością.

Wiele miłosnych związków frazeologicznych zawiera leksem *coeur* ('serce') lub jego derywaty. Są to między innymi *avoir le coeur brisé*⁴, (dosł. 'mieć złamane serce'), czyli swoisty odpowiednik polskiego *ktoś złamał serce komuś*⁵, *ami de coeur*⁶ (dosł.

¹ Vgl. <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/493/avoir-quelqu-un-dans-la-peau/>, data dostępu: 6.9.2021.

² Vgl. <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/15032/appel-du-pied/>, data dostępu: 26.8.2021.

³ Vgl. <https://www.psychologies.com/Couple/Sexualite/Desir/Articles-et-Dossiers/Sexualite-pourquoi-a-t-on-quelqu-un-dans-la-peau>, data dostępu: 12.12.2021. <https://www.sudradio.fr/brigitte-lahaie/que-signifie-avoir-quelquun-dans-la-peau-la-reponse-de-brigitte-lahaie>, data dostępu: 12.12.2021.

⁴ Vgl. <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/20606/avoir-le-coeur-brise/>, data dostępu: 6.9.2021.

⁵ Vgl. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=18240&ind=0&w_szukaj=z%C5%82amane+serce, data dostępu: 6.9.2021.

⁶ Vgl. <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/14605/ami-de-coeur/>, data dostępu: 6.9.2021.

przyjaciół serca) – ‘kochanek’, czy *faire le joli coeur*⁷ (dosł. ‘robić ładne serce’), czyli ‘uwodzić’. Serce – narząd, który kulturowo związany jest najczęściej z miłością romantyczną, duchową, jest jej symbolem – we frazeologii odnosi się zatem zarówno do miłości emocjonalnej, jak i seksualnej. Wszystkie przytoczone związki frazeologiczne wzmacniają obraz serca jako narządu odpowiedzialnego za uczucia romantyczne, podatnego na złamanie, ale też związanego z miłością fizyczną, uwodzeniem.

Przytoczony już frazeologizm *faire les yeux doux*⁸ jest odnotowywany w słownikach ogólnych języka francuskiego, jest nienacechowany stylistycznie, oznacza ‘patrzeć na kogoś z miłością, z czułością’. Za swoisty odpowiednik polskojęzyczny można uznać zwrot *ktoś robi do kogoś maślane oczy*, który „Wielki Słownik Języka Polskiego PAN” definiuje jako ‘ktoś zaleca się do kogoś’. Podobieństwo jest tym większe, że przymiotnik *doux* używany jest w wielu znaczeniach, także na określenie nieprzyprawionego, niesolonego masła. W obu językach ujawnia się zatem dość poetycki obraz nietypowego, wyróżniającego się spojrzenia wyrażającego miłość, zdradzającego uczucia.

W języku francuskim funkcjonują inne frazeologizmy zawierające leksem *yeux*, w tym frazeologizm o bardziej potocznym charakterze – *voir avec les yeux d’amour*⁹ (dosł. ‘widzieć oczyma miłości’), które oznacza usilne dopatrywanie się w działaniach drugiej osoby oznak miłości czy zainteresowania. Związek *dévorer des yeux*¹⁰ (dosł. ‘pożerać oczami’), oznacza patrzeć na kogoś pożądliwie, może być zatem związany z seksualnością, rzadziej z miłością w podstawowym rozumieniu. Oczy są zatem ważnym elementem w kulturowym obrazie miłości w języku francuskim, są organem który zdradza uczucia – zarówno miłość, jak i pożądanie – oraz za ich pośrednictwem można projektować swoje uczucie na drugą osobę, doszukiwać się oznak miłości w gestach, zachowaniu, mimice.

Inne części ciała (skóra, stopa) nie pojawiają się we frazeologii francuskiej również często, jednak wzmacniają językowy obraz miłości silnie związanej z ciałem, cielesnością.

2.2. Związki frazeologiczne z nazwami zwierząt i roślin

Wśród przykładów z francuszczyzny potocznej interesujący jest zwrot *baiser comme des lapins*¹¹ (dosł. ‘całować się jak króliki’) o pejoratywnym wulgarnym zabarwieniu, który oznacza ‘często uprawiać seks’. Jest to zwrot mający swoisty odpowiednik w języku polskim, jednak nie jest on notowany w żadnych słowniku, nawet w „Słowniku

⁷ Vgl. <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/14033/faire-le-joli-coeur/>, data dostępu: 6.9.2021.

⁸ Vgl. <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/yeux/55646#182380>, data dostępu: 31.8.2021.

⁹ Vgl. <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/19362/voir-avec-les-yeux-de-l-amour/> data dostępu: 5.9.2021.

¹⁰ Vgl. <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/17976/devorer-des-yeux/> data dostępu: 6.9.2021.

¹¹ Vgl. <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/20693/baiser-comme-des-lapins/>, data dostępu: 5.9.2021.

seksualizmów polskich”, jednakże poświadczenia użycia znajdują się NKJP, gdzie obok *pieprzyć się jak króliki*, występuje *walić się jak króliki* oraz, mniej wulgarne, *mnożyć się jak króliki*. W obu językach królik staje się zatem zwierzęciem kojarzącym się z nadmierną, źle kojarzoną i negatywnie odbieraną aktywnością seksualną, miłością fizyczną. Warto podkreślić, że przykład francuskojęzyczny nie zawiera leksemów jednoznacznie uważanych za wulgarne, w przeciwieństwie do frazeologizmów polskojęzycznych.

Innym, zwierzęcym frazeologizmem o równie wulgarnym i potocznym charakterze jest *avoir vu le loup* (dosł. ‘widzieć wilka’), oznaczającym ‘odbyć akt seksualny z młodą kobietą’. To zwrot, który najczęściej deprecjonuje osobę – metaforycznego wilka – do której się odnosi, wykorzystywany jest bowiem utrwalony kulturowo obraz złego, niebezpiecznego wilka oraz jego bezbronnej ofiary. Nie znalazłam związku frazeologicznego z leksemem *wilk* o podobnym lub takim samym znaczeniu w polszczyźnie. Frazeologizmy miłosne odnoszące się do zwierząt kreują kulturowy obraz miłości za pośrednictwem cech stereotypowo przypasowanych danym zwierzętom (zły wilk, często kopulujące króliki).

Kolejnym zwierzęcym potocznym frazeologizmem jest *faire le canard* (dosł. ‘robić kaczkę / grać w kaczkę’), które oznacza ‘nadmierne, służalcze zalecanie się do kobiety’. Nie jest wulgarne, ani jednoznacznie pejoratywne, jednak negatywnie ocenia się osobę (najczęściej mężczyznę), który zachowuje się w ten sam sposób. Ten związek kojarzy się użytkownikom języka z małymi kaczkami, które wciąż podążają za swoją matką, naśladują, robią wszystko co matka. Choć jest to obraz neutralny lub dość pozytywny ze względu na wykorzystanie osobników młodych, frazeologizm bywa najczęściej używany w sposób sarkastyczny, deprecjonujący dla osoby tak się zachowującej (głównie przez mężczyzn). Warto jednocześnie podkreślić, że na forach internetowych znajdują się również wpisy¹², które wartościują takie działanie jednoznacznie pozytywnie. Część internautów podkreśla również, że jest to zachowanie negatywne tylko na początku relacji, jest jednak zupełnie poprawne (wręcz wartościowane pozytywnie), gdy dotyczy małżeństw.

Można zatem wysnuć wniosek, że frazeologizmy francuskojęzyczne zawierające nazwy zwierząt są przeważnie wulgarne i odnoszą się do miłości fizycznej, seksualnej, choć zachowanie określane frazeologizmem *faire le canard* bywa oceniane także jako pozytywne przez część użytkowników języka.

Związek *avoir des papillons dans le ventre* jest dokładnym odpowiednikiem polskiego frazeologizmu *mieć motyle w brzuchu* – zarówno metaforyczna warstwa znaczeniowa, jak i znaczenie dosłowne poszczególnych komponentów frazeologizmów są ze sobą tożsame. Zwrot ten nie jest notowany w największych słownikach języka francuskiego, pojawia się jednak w słowniku stworzonym przez omawiane w bardzo popularnym, wspominanym wcześniej tytule „Le Figaro”¹³ w artykule poświęconym

¹² Vgl. <https://www.bladi.info/threads/homme-canard-dire.113578/>, data dostępu: 12.12.2021.

¹³ Vgl. <https://www.lefigaro.fr/langue-francaise/expressions-francaises/2018/02/14/37003-20180214ARTFIG00021-dites-votre-amour-en-cinq-expressions.php>.

różnorodnym wyrażeniom związanym z miłością. Nieobecność tego zwrotu w słownikach dowodzi jego potocznego charakteru w języku francuskim.

Avoir un cœur d'artichaut (dosł. 'mieć serce karczocha') odnosi się do osób, które łatwo, często i szybko się zakochuje. Słownik „La Rousse”¹⁴ zawiera definicję „być niestałym w miłości, kapryśnym”. Jest to związek frazeologiczny o ustabilizowanej formie od XIX w. Dosłowna warstwa znaczeniowa frazeologizmu odnosi się do kształtu warzywa – karczocha – który obrywany liść po liściu stanowi potrawę, którą łatwo można się dzielić, podczas gdy serce karczocha jest tylko jedno i nie sposób rozdać je wszystkim biesiadnikom. Ten frazeologizm jednocześnie można zakwalifikować zarówno do związków zawierających nazwy roślin, jaki do frazeologizmów zawierających nazwy części ciała ze względu na użycie rzeczownika *un cœur* w odniesieniu do nazwy części rośliny. Uznaję jednak, że ten rzeczownik w znaczeniu podstawowym dotyczy części ciała ludzkiego, dlatego wpisuję ten związek frazeologiczny do grupy zawierającej nazwy roślin.

Przykładem, który jednocześnie ukazuje jak trudno byłoby rekonstruować tylko jedno rozumienie miłości jest potoczny zwrot *aller aux fraises*¹⁵ (dosł. 'iść do truskawek'), który oznacza 'kochać się potajemnie' lub 'uprawiać seks w ukryciu, najczęściej na łonie przyrody'. Jest to jedyny francuski frazeologizm związany z owocami, do którego dotarłam, jednak rekonstruując kulturowy obraz miłości na podstawie źródeł internetowych nie sposób nie wspomnieć o emotikonach przedstawiających owoce, używanych w wypowiedziach w różnych językach, które mają szereg znaczeń, najczęściej symbolizują części ciała, narządy płciowe (brzoskwinia, bakłażan, banan, ogórek) lub są aluzyjnym zaproszeniem na randkę. Truskawki pojawiające się w przytoczonym frazeologizmie odwołują użytkowników języka (częściowo poprzez metaforyczne znaczenie frazeologizmu) zarówno do natury sprzyjającej zakochanym, jak i do samego kulturowego obrazu truskawki jako owocu, kojarzącego się z erotyką („Miejski słownik slangu” zawiera hasło *truskawa*, które definiuje jako 'potoczne określenie górnej części członka mężczyzny, czyli żołądźcia'¹⁶, można zatem wysnuć wniosek, że truskawki są owocami silnie związanymi z kulturowym obrazem miłości erotycznej w obu językach).

2.3. Inne miłosne związki frazeologiczne

Frazeologizmem, który niejako przedstawia miłość emocjonalną negatywnie jest *vivre d'amour et de l'eau fraiche*¹⁷ (dosł. 'żyć miłością i wodą'), czyli swoisty odpowiednik polskiego potocznego zwrotu żyć miłością, oznacza 'żyć w biedzie' lub 'doprowadzać się do ubóstwa'. To jeden z nielicznych przykładów, który odnosi się do miłości

¹⁴ Vgl. <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/artichaut/5554>, data dostępu: 11.12.2021.

¹⁵ Vgl. <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/6596/aller-aux-fraises/>, data dostępu: 26.8.2021.

¹⁶ Vgl. <https://www.miejski.pl/slowo-Truskawa>, data dostępu: 12.12.2021.

¹⁷ Vgl. <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/14522/vivre-d-amour-et-d-eau-fraiche/>, data dostępu: 6.9.2021.

romantycznej, emocjonalnej w sposób negatywny, wiążę ją z negatywnymi konotacjami takimi jak bieda, ubóstwo. Inne odnotowane przeze mnie frazeologizmy wartościują miłość romantyczną jako pozytywną lub neutralną (w przeciwieństwie do związków odnoszących się do miłości fizycznej, które bywają zarówno pozytywne, neutralne, jak i negatywne np. *avoir vu le loup*).

W potocznym języku francuskim funkcjonuje też szereg frazeologizmów zapożyczonych z języka angielskiego, które występują również w polszczyźnie lub mają swój bliski odpowiednik. Są to: *avoir un crush*¹⁸ ‘mieć obiekt westchnień, kochać się w kims, zwykle potajmnie’, *netflix and chill*¹⁹ ‘randka zakładająca wspólne oglądanie filmu lub serialu oraz stosunek seksualny’, *friends with benefits*²⁰ ‘typ relacji opartej na przyjaźni oraz regularnych kontaktach seksualnych’²¹. *Avoir un crush* ze względu na znaczenie można uznać za częściowy, potoczny odpowiednik wyrażenia *amour platonique*, nie zmienia on zatem znacząco kulturowego obrazu miłości, jako uczucia wzniosłego, często nieodwzajemnionego. Z kolei *netflix and chill* wskazuje na istotną rolę wspólnego odpoczywania, oglądania filmów lub seriali jako powtarzającego się elementu randek, preferowanego sposobu spędzania czasu z ukochaną osobą. Ostatni zapożyczony z języka angielskiego przykład niejako zmienia kulturowy obraz miłości, wyraźnie powiem oddziela przyjaźń, miłość (emocjonalną, romantyczną) oraz współżycie seksualne, podczas gdy inne analizowane przykłady z języka potocznego zacierają granicę pomiędzy miłością emocjonalną a miłością fizyczną.

3. Językowy obraz miłości w języku polskim

3.1. Związki frazeologiczne z nazwami części ciała

Do najpopularniejszych frazeologizmów miłosnych utrwalonych w polszczyźnie należą *ktoś stracił dla kogoś głowę*²², *ktoś złamał serce komuś*²³, *ktoś robi do kogoś maślane oczy*²⁴ które wraz licznymi połączeniami międzywyrazowymi z leksemem *miłość*,

¹⁸ Vgl. https://www.huffingtonpost.fr/entry/ce-que-le-terme-crush-nous-apprend-de-lamour-en-2020_fr_5dc3e43ee4b03ddc02ef82fd, data dostępu: 7.9.2021.

¹⁹ Vgl. <https://fr.newsmonkey.be/que-veut-dire-lexpression-netflix-and-chill/>, data dostępu: 12.12.2021.

²⁰ Vgl. <https://www.narcity.com/fr/montreal/friends-with-benefits-12-regles-essentielles-pour-ne-pas-que-ca-vire-mal>, data dostępu: 12.12.2021.

²¹ Znaczenie wszystkich trzech związków zapożyczonych z języka angielskiego zrekonstruowałam na podstawie użyczeń znalezionych w Internecie. Żaden z internetowych słowników nie odnotował dotąd tych przykładów, są one jednak używane w blogosferze.

²² Vgl. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=40513&ind=0&w_szukaj=straci%C4%87+dla+kogo%C5%9B+g%C5%82ow%C4%99, data dostępu: 7.9.2021.

²³ Vgl. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=18240&ind=0&w_szukaj=z%C5%82amane+serce, data dostępu: 7.9.2021.

²⁴ Vgl. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=39481&ind=0&w_szukaj=ma%C5%9Blane+oczy, data dostępu: 7.9.2021.

między innymi: *miłość platoniczna*, *miłość od pierwszego wejrzenia*, *nieszczęśliwa miłość*, *ślepa miłość*, *umierać z miłości*, oraz *miłość aż po grób*²⁵ tworzą kulturowy obraz miłości.

Także w polszczyźnie można wskazać szereg związków frazeologicznych z nazwami ciała. Frazeologizm *ktoś stracił dla kogoś głowę* konotuje nietypowy obraz utraty głowy, utraty życia. Jest to jeden z nielicznych frazeologizmów kształtujących kulturowy obraz miłości, który zwraca uwagę na swoiste niebezpieczeństwa, zagrożenia, wynikające z bycia zakochanym, skupionym na miłości. Analizowany zwrot konotuje bowiem oderwanie od rzeczywistości osoby zakochanej, skupionej tylko wokół nowego obiektu uczuć. Miłość jest zatem nie tylko najwyższym, wzniosłym uczuciem lub aktem seksualnym, ale też stanem, w którym osoba zakochana może stać się nierozważna.

Ta sama część ciała występuje we frazeologizmie potocznym *ktoś zawrócił komuś w głowie*²⁶, który nie jest nacechowany stylistycznie, odnosi się głównie do miłości emocjonalnej, a więc tej wartościowanej pozytywnie w kulturowym obrazie miłości w polszczyźnie. Tak samo jak poprzedni przykład, utrwała jednak kulturowe postrzeganie miłości jako stanu, w którym traci się zdrowy rozsądek, zdolność do podejmowania racjonalnych (potwierdza to również takie utrwalone połączenie wyrazowe jak *chory z miłości*). W zebranych materiale nie pojawiły się frazeologizmy francuskojęzyczne, które odwoływałyby się do nierozwagi zakochanych.

Zwrot *ktoś robi do kogoś maślane oczy* „Wielki Słownik Języka Polskiego” PAN definiuje jako ‘ktoś zaleca się do kogoś’, jest zatem związany z kulturowym obrazem miłości emocjonalnej oraz z zalotami. Tak jak we francuszczyźnie, oczy stają się narządem, który zdradza stan zakochania lub intencje zakochanego. Z oczami i ich funkcją – widzeniem – związany jest frazeologizm *świata poza kimś nie widzieć*²⁷, który ponownie konotuje niejako stan choroby (nie można widzieć, nie można normalnie funkcjonować w społeczeństwie z powodu miłości) oraz jednocześnie podkreśla, że oczy i ich funkcja są w kulturowym obrazie miłości prawie równie ważne jak serce. Oczy oraz inne leksemy związane z nimi semantycznie pojawiają się bądź są konotowane także w innych wyrażeniach np. *powłóczyście spojrzenie* lub *powłóczyście wzrok*²⁸.

Przytoczony już wcześniej związek *ktoś złamał serce komuś* – tak jak analizowane wcześniej przykłady francuskojęzyczne – wykorzystuje utrwalony kulturowo obraz serca jako symbolu miłości i narządu odpowiedzialnego za romantyczne uczucia. (Potwierdzają to także utarte połączenia wyrazowe takie jak: *bez serca*, *kierować*

²⁵ Vgl. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=482&id_znaczenia=5059717&l=16&ind=0, data dostępu: 7.9.2021.

²⁶ Vgl. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=24113, data dostępu: 10.9.2021.

²⁷ Vgl. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=25722, data dostępu: 10.9.2021.

²⁸ Vgl. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=81962&ind=0&w_szukaj=pow%C5%82%C3%B3czyście+, data dostępu: 10.9.2021.

się sercem, rozdarte serce, a także jedno ze znaczeń leksemu *serce* ‘siedlisko uczuć człowieka’ opatrzone kwalifikatorem „książk.”). Zwrot *mieć kogoś w sercu* znaczący ‘kochać kogoś’ również wykorzystuje takie przestawienie serca, można więc wysnuć wniosek, że serce jest najważniejszym symbolem i narządem w kulturowym obrazie miłości w obu analizowanych językach.

3.2. Związki frazeologiczne z nazwami zwierząt i roślin

Mieć motylki w brzuchu to ciekawy przykład frazeologizmu, który ze względu na warstwę dosłowną może zostać zakwalifikowany zarówno jako zwierzęcy związek frazeologiczny oraz jako związek z nazwami części ciała innymi niż serce. Jest to frazeologizm potoczny, definiowany następująco: ‘fizycznie odczuwane podniecenie związane z widokiem osoby kochanej lub tylko atrakcyjnej erotycznie albo kontaktem z nią lub myśleniem o niej’²⁹. Leksykografowie podkreślają więc wyraźnie, że związek ten może odnosić się zarówno do miłości emocjonalnej, jak i fizycznej.

W polszczyźnie występuje zatem mniej miłosnych związków frazeologicznych z nazwami zwierząt niż w francuszczyźnie. Obok *mieć motylki w brzuchu* pojawia się jedynie, przywoływany już wcześniej, wulgarny zwrot *pieprzyć się jak króliki* (wraz z jego wariantami), związany wyłącznie z miłością fizyczną.

Związki frazeologiczne *ktos czuje miętę do kogos*³⁰ oraz *ktos skacze z kwiatka na kwiatek*³¹ – jak podaje „Wielki słownik języka polskiego PAN” – mogą odnosić się do miłości lub pociągu seksualnego. Drugi z nich jest jednoznacznie pejoratywny, zdradza negatywny lub pogardliwy stosunek do osób zachowujących się w ten sposób. Przywołuje obraz owadów zapylających. Pierwszy przykład jest nienacechowany stylistycznie, w przeciwieństwie do zwrotu *zasadzić fasolę*, które jest potocznym, żartobliwym określeniem na stosunek seksualny. Może jednak być on odebrany jako wulgarny na co wskazuje przykład użycia zawarty w „Miejskim Słowniku Słangu”: „-Kiedy w końcu *zasadzisz fasolę?* -Przecież już jestem w środku... -Kurweaa taki mały, że nic nie czuję!”

Podobnie jak *aller au fraises* jest jednym z niewielu frazeologizmów miłosnych, w których pojawiają się nazwy owoców i warzyw. Można zatem wysnuć wniosek, że nazwy roślin nie są tak ważnym elementem kulturowego obrazu miłości jak zwierzęta i części ciała, co widoczne jest przede wszystkim w przykładach francuskojęzycznych.

Są to jedyne roślinne związki frazeologiczne związane z miłością, które znalazłam, jednak warto podkreślić, że *ktos skacze z kwiatka na kwiatek* konotuje obraz pszczoł lub innych owadów zapylających (co jest związane z słownikowym znaczeniem, gdzie

²⁹ Vgl. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=87607&id_znaczenia=5217835&l=16&ind=0, data dostępu: 10.9.2021.

³⁰ Vgl. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=66780&ind=0&w_szukaj=czu%C4%87+mi-%C4%99t%C4%99, data dostępu: 10.9.2021.

³¹ Vgl. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=9510, data dostępu: 10.9.2021.

mowa o partnerach seksualnych), należy więc niejako do pejoratywnych zwierzęcych związków frazeologicznych obok *pieprzyć się jak króliki*.

3.3. Inne miłosne związki frazeologiczne

Frazeologizm *miłość francuska*³² oznaczający ‘seks oralny’ to przykład, który udowodnia jak trudne byłoby zrekonstruowanie kulturowego obrazu miłości, skupiając się jedynie na podstawowym znaczeniu leksemu *miłość*, które przytoczę za „Wielki Słownik Języka Polskiego PAN” – „silne uczucie do drugiej osoby, wywołujące chęć stałego przebywania z nią i uszczęśliwiania jej, przejawiające się troską i czułością, połączone zwykle z przywiązaniem i szacunkiem”³³. (Ten sam słownik podaje szereg innych znaczeń leksemu, a na miejscu piątym znajduje się ‘stosunek seksualny’). Ponadto, *miłość francuska* to związek frazeologiczny, który bezpośrednio odwołuje do kulturowego obrazu Francji – kraju miłości, zakochanych – oraz kulturowego obrazu Francuza. Warto nadmienić, że wśród cech wzorowego Francuza opisanych przez Martę J. Cieślicką oraz Magdalenę M. Jaroń znajdują się kochliwy, romantyczny i szarmancki (2013: 75–85). Analogiczne konotacje, związane ze stolicą Francji oraz – ponownie, choć pośrednio – z samą Francją i Francuzami przywołuje frazeologizm *miłość paryska*, o tym samym znaczeniu, który jest jednak odnotowywany jedynie w przywoływanym wcześniej „Słowniku seksualizmów polskich”.

Kulturowy obraz miłości w języku polskim dopełniają frazeologizmy potoczne z języka internautów i języka młodzieżowego. I tak obok związków *beknąć za czekki*³⁴ oznaczającego ‘zakochać się’, czy *mieć crusha*³⁵, które oznacza ‘być zakochanym, mieć obiekt westchnień’, znajduje się szereg frazeologizmów, różniących się stopniem wulgarności oraz charakterem, określających stosunek seksualny. Oba przytoczone związku są nienacechowane, nie wartościują, są neutralnymi, potocznymi określeniami na miłość emocjonalną.

Do najciekawszych niewulgarnych przykładów potocznych związanych z miłością fizyczna, seksualną należą *oddać sto milionów*³⁶ i *biegać w klapkach*³⁷. Są to przykłady bez wyraźnego pejoratywnego wydźwięku, również ich konotacje i obrazy, do których odsyłają nie są jednoznacznie wulgarne. Za najciekawszy w rekonstrukcji kulturowego

³² Vgl. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=611&ind=0&w_szukaj=grecka+mi%C5%82o-%C5%9B%C4%87, data dostępu: 5.9.2021.

³³ Vgl. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=482&id_znaczenia=5059717&l=16&ind=0, data dostępu: 5.9.2021.

³⁴ Vgl. <https://www.miejski.pl/slowo-Bekn%C4%85%C4%87+za+czeki>, data dostępu: 5.9.2021.

³⁵ W MSS znajduje się tylko artykuł poświęcony rzeczownikowi *crush*, jednak na podstawie przykładu użycia zawartego w artykule hasłowym oraz innych użyciach (memy, posty) proponuję zapis frazeologizmu w formie *ktos ma crusha*. <https://www.miejski.pl/slowo-Crush>, data dostępu: 5.9.2021.

³⁶ Vgl. <https://www.miejski.pl/slowo-Odda%C4%87+sto+milion%C3%B3w#53061>, data dostępu: 5.9.2021.

³⁷ Vgl. <https://www.miejski.pl/slowo-Biega%C4%87+w+klapkach#82679>, data dostępu: 5.9.2021.

obrazu miłości uznają przykład *biegać w klapkach*. „Miejski Słownik Słangu” podaje następującą etymologię tego zwrotu: „Uprawiać seks. Określenie wzięło swoją nazwę od dźwięku, jaki słyszymy biegnąc w klapkach boso”, odsyła zatem jednoznacznie do dźwięków, a nie obrazów czy utrwalonych w kulturze symboli (serce, zły wilk).

Związek *oddać sto milionów* niejako podkreśla wartość miłości fizycznej, wartościuje ją pozytywnie, jest bowiem silnie związane z dużym majątkiem, bogactwem. Większość potocznych frazeologizmów – w obu językach – związanych z miłością seksualną wartościują ją negatywnie, ma pejoratywny wydźwięk, zwrot *oddać sto milionów* wyróżnia się zatem na tle innych przykładów nienotowanych w słownikach normatywnych.

4. Podsumowanie

Podsumowując, kulturowy obraz miłości w języku polskim i w języku francuskim ma wspólne elementy, wśród których wyróżnia się wykorzystanie symboliki serca. Oczy oraz inne wyrazy związane z nimi semantycznie pojawiają się w wielu frazeologizmach. Inne części ciała wzmacniają obraz miłości cielesnej, zmysłowej. W obu językach można wskazać szereg frazeologizmów, które odnoszą się do tylko do emocjonalnego, romantycznego rozumienia miłości lub rozumienia jako aktu seksualnego, zależnie od kontekstu, trudno zatem jednoznacznie wyodrębnić kulturowy obraz miłości emocjonalnej od kulturowego obrazu miłości fizycznej na przykładzie frazeologii. W potocznej francuszczyźnie funkcjonuje więcej niż w polszczyźnie związków zawierających nazwy zwierząt. W obu językach pojawiają się tendencja do pomnażania zasobu frazeologicznego o zapożyczenia z języka angielskiego, które częściowo zmieniają kulturowy obraz miłości, podkreślając znaczenie wspólnego oglądania filmów lub seriali oraz jednoznacznie uwypuklając różnice pomiędzy związkiem romantycznym, a przyjaźnią.

Wykaz literatury

- BARTMIŃSKI, Jerzy. „Punkt widzenia, perspektywa interpretacyjna, językowy obraz świata”. *Językowy obraz świata*. Red. Jerzy Bartmiński. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Skłodowskiej Curie, 1999: 103–120. Print.
- BĄBA, Stanisław. *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1989. Print.
- Bladi. 31.8.2007. <https://www.bladi.info/threads/homme-canard-dire.113578/>. 12.12.2021.
- CIEŚLICKA, Marta i Magdalena JAROŃ. „FRANCUZ OD KUCHNI, czyli językowo-kulturowy obraz Francuza wśród osób korzystających z portalu społecznościowego Facebook?”. *Język, wielokulturowość, tożsamość*. Red. Maria Pająkowska-Kensik, Anna Paluszak-Bronki, Krzysztof Kołatka, Bydgoszcz: Bydgoskie Towarzystwo Naukowe 2013, 75–85. Print.
- Huffington Post. 21.2.2020. https://www.huffingtonpost.fr/entry/ce-que-le-terme-crush-nous-apprend-de-lamour-en-2020_fr_5dc3e43ee4b03ddc02ef82fd. 7.9.2021.
- JAKUBOWICZ, Mariola. „Językowy obraz świata w badaniach etymologicznych”. *Poradnik Językowy* 1 (2015): 45–52. Print.

- Larousse. 5.2008. <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-monolingue>. 31.8.2021.
- LEWINSON, Jacek. *Słownik seksualizmów polskich*. Warszawa: Książka i Wiedza, 1999. Print
- Miejski Słownik Słangu. <https://www.miejski.pl/>. 5.8.2021.
- Psychologies. 18.12.2020. <https://www.psychologies.com/Couple/Sexualite/Desir/Articles-et-Dossiers/Sexualite-pourquoi-a-t-on-quelqu-un-dans-la-peau>. 12.12.2021.
- SKORUPKA, Stanisław. *Słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1985. Print.
- Sud Radio. 12.3.2021. <https://www.sudradio.fr/brigitte-lahaie/que-signifie-avoir-quelquun-dans-la-peau-la-reponse-de-brigitte-lahaie>. 12.12.2021.
- URBANIAK, Aneta. „Obraz świata ukryty w potocznej frazeologii”. *Językoznawstwo* 5 (2011): 185–190. Print.
- Wielski Słownik Języka Polskiego PAN. 12.2007. wsjp.pl. 5–10.9.2021.
- ZARĘBA, Leon. *Słownik idiomatyczny francusko-polski*. Kraków: Univeristas, 2006. Print.
- ZARĘBA, Leon. *Szkice z frazeologii porównawczej francusko-polskiej i polsko-francuskiej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2004. Print.

ZITIERNACHWEIS:

- PIASECKA-CHMIELNIK, Magdalena. „Językowy obraz miłości we frazeologii języka francuskiego i języka polskiego”, *Linguistische Treffen in Wrocław* 23, 2023 (I): 305–318. DOI: 10.23817/lingtreff.23-19.